Siivola Heli

16.9.2024

Epävirallinen eurooppaministerikokous 2.-3.9.2024; Neuvostoraportti

Kokous

Epävirallinen eurooppaministerikokous Budapestissa 2.–3.9.2024

Budapestissa järjestetyn epävirallisen eurooppaministerikokouksen teemana oli EU:n kilpailukyvyn vahvistaminen. Aihetta tarkasteltiin muun muassa paremman sääntelyn, puhtaan ja digitaalisen siirtymän, työvoimapulan ja demografisten haasteiden sekä julkisen ja yksityisen rahoituksen näkökulmasta. Kokouksen päättäneellä lounaalla keskusteltiin Euroopan väestökehityksen haasteisiin vastaamisesta.

Epävirallisten ministerikokousten tavoitteena on pohtia yleisluonteisia kysymyksiä ja käydä niistä vapaata keskustelua. Päätöksiä ei tehdä.

Suomea edusti kokouksessa EU-asioiden alivaltiosihteeri Satu Keskinen.

Neuvoston puheenjohtajavaltio Unkari järjesti epävirallisen eurooppaministerikokouksen Budapestissa 2.–3.9.2024. Kokouksen teemana oli EU:n kilpailukyvyn vahvistaminen. Ensimmäisenä päivänä järjestetyllä illallisella aiheesta olivat alustamassa Cecilia Bonefeld-Dahl (Director General, DigitalEurope), Jean-Francois van Boxmeer (Chair, European Round Table for Industry) ja Petri Salminen (President, SME United). Illallisella ei käyty keskustelua.

Kilpailukyvyn ja oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen paremman sääntelyn avulla

Kokouksen ensimmäisessä työistunnossa keskusteltiin kilpailukyvyn ja oikeusvaltioperiaatteen vahvistamisesta paremman sääntelyn avulla. Puheenjohtaja korosti kilpailukyvyn vahvistamisen olevan yksi Unkarin puheenjohtajakauden pääprioriteeteista. Innovatiivista ja yritysystävällistä toimintaympäristöä voidaan edistää muun muassa paremman sääntelyn avulla. Eurooppa-neuvosto korosti huhtikuun 2024 päätelmissään paremman ja älykkäämmän sääntelykehyksen tarvetta. Päätelmissä painotettiin muun muassa laadukkaiden, oikea-aikaisten ja perusteellisten vaikutusarviointien sekä kilpailukykytarkistusten merkitystä. Puheenjohtajavaltio korostaa, että kilpailukyvyn edistäminen ja oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen vaativat molemmat läpileikkaavaa lähestymistapaa.

Komissio totesi kilpailukyvyn olevan keskeisesti esillä komission puheenjohtaja von der Leyenin poliittisissa suuntaviivoissa. Paremman sääntelyn ja oikeusvaltioperiaatteen välillä on selvä kytkös. OECD:n mukaan EU on edelläkävijä muun muassa sidosryhmien osallistumiskäytäntöjen ja avoimuuden edistämisessä. Aina on kuitenkin parannettavaa. Hallinnollisen taakan keventäminen ja yksinkertaistaminen tulee olemaan keskeinen painopiste. Uudessa komissiossa tulee olemaan täytäntöönpanosta ja yksinkertaistamisesta vastaava varapuheenjohtaja. Myös jokaiselle komissaarille annetaan tehtäväksi hallinnollisten rasitteiden vähentäminen ja täytäntöönpanon yksinkertaistaminen vuoropuhelussa sidosryhmien kanssa. Komissio tulee tekemään myös ehdotuksia päällekkäisyyksien ja ristiriitojen poistamiseksi. Lainsäädäntöä on yksinkertaistettava ja suunniteltava pienyritykset huomioiden, ml. uusi pk-yritys- ja kilpailukykytarkastus. Tavoitteena on myös päivittää toimielinten välinen sopimus paremmasta lainsäädännöstä. Lisäksi on olennaista vahvistaa sääntelyn täytäntöönpanoa ja sen valvontaa.

Keskustelussa oltiin yhtä mieltä siitä, että tarvitaan parempaa, kevyempää ja kilpailukykyvaikutukset huomioivaa EU-sääntelyä. Yrityksille on varmistettava suotuisa, vakaa ja ennustettava toimintaympäristö. EU:n paremman sääntelyn välineitä tulisi käyttää tehokkaammin ja synergioita luoden. Komission tavoitetta vähentää yrityksille ja viranomaisille aiheutuvaa sääntely- ja hallinnollista taakkaa pidettiin erittäin tervetulleena. Toisaalta muistutettiin, että EU-sääntely on usein jo kevyempi vaihtoehto kuin 27 erillistä kansallista lakia.

Laaja joukko jäsenvaltioita korosti oikeusvaltioperiaatteen merkitystä ei vain paremman sääntelyn näkökulmasta, vaan laajemmin EU:n ja sen sisämarkkinoiden toiminnan ja unionin globaalin kilpailukyvyn kannalta. Houkuttelevan liiketoimintaympäristön luominen ei ole mahdollista, jos oikeusvaltioperiaatetta ei noudateta. Moni painotti myös tarvetta varmistaa sisämarkkinasääntöjen tehokas ja yhdenmukainen toimeenpano kaikissa jäsenvaltioissa. Sisämarkkinoiden loppuun saattamisen merkitystä EU:n kilpailukyvylle korostettiin.

Huomiota kiinnitettiin toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden noudattamiseen. Moni peräänkuulutti laadukkaita komission vaikutusarviointeja, joissa kiinnitettäisiin enemmän huomiota maa- ja sektorikohtaisiin vaikutuksiin sekä niihin tahoihin, joihin suunnitellun sääntelyn vaikutukset eniten kohdistuvat. Jäsenvaltioiden väliset erot ja mahdolliset vaikutukset kansallisella, alueellisella ja jopa paikallisella tasolla tulisi huomioida paremmin. Jäsenvaltioiden edustajia tulisi konsultoida jo ennen ehdotusten tekemistä; he tuntevat kansalliset erityisolosuhteet parhaiten. Moni nosti esille mikro- ja pk-yritykset Euroopan talouden selkärankana ja katsoi, että ne tulisi huomioida paremmin kaikissa vaikutusarvioinneissa. Tarvittavaa faktatietoa voitaisiin kerätä myös tekoälyn avulla. Esille nostettiin myös ajatus jonkinlaisesta hallinnollisten kustannusten indexistä. Huomioita tulisi kiinnittää myös EU-sääntelyn kumulatiivisiin vaikutuksiin sekä tilanteisiin, joissa vaikutusarviointeja ei ole tehty.

Neuvoston komission ehdotuksiin tekemien muutosten muistutettiin tulevan usein viime metreillä. Uusia vaikutusarviointeja tässä vaiheessa ei pidetty kovin realistisina. Tulisi kuitenkin harkita mahdollisuuksia jonkinlaiseen pika-arvioon tai päivitetyn analyysin pyytämiseen komissiolta. Esille nostettiin, että vaikutusarviointeja tulisi laatia myös täytäntöönpanosäädöksistä ja delegoiduista säädöksistä, jos niillä on merkittäviä taloudellisia tai sosiaalisia vaikutuksia. Huomiota kiinnitettiin myös lainsäädännön jälkikäteisarviointiin.

Sidosryhmien konsultoimista prosessin eri vaiheissa pidettiin tärkeänä. Tulisi varmistaa, että tätä varten luodut alustat ovat helposti saavutettavissa ja käytettävissä. Sidosryhmäkuulemisten näkyvyyttä ja avoimuutta tulisi parantaa. Mahdollisuuksien mukaan kuulemisia tulisi myös kohdentaa aiempaa paremmin. Sidosryhmien tulisi myös saada palautetta prosessin aikana.

Suomi totesi kaikkien haluavan vähemmän mutta parempaa sääntelyä. EU-sääntelyn tulisi olla johdonmukaista, ennakoitavaa ja tarkoituksenmukaista. Tarvitaan kattavia vaikutusarviointeja, joissa huomioidaan myös jäsenvaltioiden väliset erot ja eri aloitteiden yhteisvaikutukset. Yrityksille ei saa asettaa tarpeetonta hallinnollista taakkaa eikä liian yksityiskohtaisia velvoitteita. Tarvitaan myös määrätietoista työtä sisämarkkinoiden täysimääräisen toiminnan varmistamiseksi. Sisämarkkinoiden fragmentaatio on edelleen haaste. Sääntelyn parantaminen edellyttää myös, että yhteisesti sovitut säännöt pannaan asianmukaisesti täytäntöön ja että niitä sovelletaan täysimääräisesti kaikissa jäsenvaltioissa. Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen on välttämätöntä myös sisämarkkinoiden toiminnan kannalta. Ilman oikeusvaltioperiaatetta ei voida taata tasapuolisia toimintaedellytyksiä ja luoda investointeja suosivaa liiketoimintaympäristöä.

Temaattiset ryhmäkeskustelut kilpailukyvyn vahvistamisesta

Kokouksen toisessa istunnossa jäsenvaltioiden edustajat jakautuivat kolmeen ryhmään keskustelemaan EU:n kilpailukyvyn vahvistamiseen liittyvistä teemoista. Ryhmäkeskustelujen puheenjohtajat esittelivät keskustelujen yhteenvedot ennen lounasta järjestetyssä yhteisistunnossa.

- *Ryhmä 1: Kohti uutta teollisuuden ohjelmaa: puhdas ja digitaalinen siirtymä (pj Unkari)*

Puheenjohtaja totesi ryhmän keskustelleen muun muassa Eurooppa-neuvoston huhtikuussa 2024 pyytämästä uudesta Euroopan kilpailukykyohjelmasta ja teollisuuspolitiikan roolista siinä. Tarvitaan uusi, vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden kanssa yhteensopiva kilpailukykystrategia puhtaan ja digitaalisen siirtymän edistämiseksi ja Euroopan teollisuuden vahvistamiseksi.

Komissio viittasi puhtaan teollisuuden ohjelmaa koskevaan aloitteeseensa ja vahvisti, että digitalisaatio (esim. tekoälyn hyödyntäminen) tulee olemaan keskeinen osa ohjelmaa. Tärkeää on myös saada Euroopan investointipankki mukaan ja saattaa pääomamarkkinaunioni (CMU) päätökseen, jotta yksityinen sektori voi osallistua siirtymän rahoittamiseen. Komissio ehdottaa myös uutta Euroopan kilpailukykyrahastoa seuraavan monivuotisen rahoituskehyksen (MFF) puitteissa.

Ryhmään osallistuneet jäsenvaltiot tukivat yleisellä tasolla aloitetta uudesta kilpailukykyohjelmasta ja puhtaan teollisuuden ohjelmasta. Kaksoissiirtymän jatkaminen tulisi nähdä edellytyksenä kilpailukyvyn lisäämiselle, ei sen esteenä. Oikeudenmukaisen siirtymän varmistamista painotettiin.

Jäsenvaltiot kiinnittivät huomiota digitalisaation ja tekoälyn kaltaisten teknologioiden merkitykseen Euroopan kilpailukyvyn vahvistamiseksi. Tutkimukseen ja innovointiin panostaminen edellyttää sekä julkisia että yksityisiä investointeja. Pääomamarkkinaunionin loppuunsaattaminen on olennaista yksityisen rahoituksen mobilisoimiseksi. EU:n jo olemassa olevia rahoitusvälineitä tulisi hyödyntää paremmin. Jotkut korostivat, että kilpailukyvyn vahvistamisen tulisi kulkea käsi kädessä koheesiopolitiikan kanssa. Energiaintensiivisellä sektorilla myös energiaturvallisuudesta on huolehdittava. Tarvitaan parempia ja johdonmukaisempia politiikkatoimia sekä osaavaa työvoimaa. Toimivien sisämarkkinoiden sekä kauppasopimusten ja taloudellisten kumppanuuksien merkitystä korostettiin. On varmistettava tarvittavat toimitusketjut ja raaka-aineet. Strategisen autonomian vahvistamisen rinnalla EU:n on pysyttävä avoimena maailmalle.

- *Ryhmä 2: Työvoimapulaan ja demografisiin haasteisiin vastaaminen; innovaatioiden edistäminen panostamalla tutkimukseen, koulutukseen ja osaamiseen (pj Itävalta)*

Ryhmän puheenjohtaja totesi väestökehityksen haasteiden kohtelevan jäsenvaltioita hyvin eri tavoilla. Joissain jäsenvaltioissa haasteena ovat alhainen syntyvyys ja väestön väheneminen, toisissa taas nähdään väestönkasvua esimerkiksi muuttoliikkeen myötä. Jotkut jäsenvaltiot ovat hyvin tiiviisti asutettuja, kun taas toisissa on paljon harvaan asuttua maaseutua. Kokonaisuudessaan EU:n väestö kääntyy kuitenkin laskuun vuodesta 2026. Vuoteen 2050 mennessä noin 30 % EU:n väestöstä on yli 65-vuotiaita. Työikäinen väestö vähenee ja osaajista on pulaa. Tämä kaikki edellyttää myös EU-tason ratkaisuja.

Ryhmään osallistuneet jäsenvaltiot korostivat tarvetta edistää laadukkaita työpaikkoja kaikkialla Euroopassa muun muassa vahvistamalla työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua, lisäämällä osallistumista työmarkkinoille, uudelleen- ja täydennyskoulutuksella ja elinikäisellä oppimisella, puuttumalla osaamis- ja työvoimavajeisiin laajemman väestökehityksen kontekstissa, ml. osaajien liikkuvuus EU:hun ja sen sisällä, sekä varmistamalla yhtäläiset mahdollisuudet.

Työvoima- ja osaamispula nähtiin haasteena kaikissa jäsenvaltioissa. On investoitava osaamiseen, työmarkkinaohjelmiin sekä tutkimukseen ja innovointiin. Koulutukseen, uudelleenkoulutukseen ja osaamisen kehittämiseen investoiminen on linjassa myös Lettan raportin suositusten kanssa (tutkimus, innovointi ja koulutus ”viidentenä vapautena”). Tarvitaan koulutuksen modernisointia ja elinikäistä oppimista. Myös yritysten parempi osallistuminen koulutukseen ja tutkimukseen on ratkaisevan tärkeää.

Jäsenvaltiot pyrkivät saamaan aliedustettuja ryhmiä (naiset, vanhusväestö, nuoret) työmarkkinoille esimerkiksi työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista koskevilla politiikoilla, investoimalla varhaiskasvatukseen sekä edistämällä nuorten pääsyä työmarkkinoille ja ikääntyneiden työntekijöiden pysymistä työmarkkinoilla. Esille nostettiin myös aloitteet, jotka tekevät työstä kannattavaa eli katkaisevat riippuvuuden toimeentulotuesta.

Ryhmässä keskusteltiin myös ammattitaitoisen työvoiman houkuttelusta muista jäsenvaltioista ja kolmansista maista, ja vastaavasti joidenkin jäsenvaltioiden kokemasta aivovuodosta. Ihmisten vapaan liikkuvuuden edistämistä unionissa pidettiin tärkeänä. Myös Lettan raportin ehdotus ”oikeudesta jäädä” sai kannatusta. Huomiota tulisi kiinnittää myös työoloihin ja oikeudenmukaiseen palkkaukseen sekä tutkintojen tunnustamisen parempaan tunnustamiseen. Jotkut katsoivat, että onnistunut työntekijöiden houkuttelu saattaa aiheuttaa isäntämaalle myös haasteita esimerkiksi asuntomarkkinoiden ja hyvinvointijärjestelmien (terveydenhuolto, lastenhoito, koulut jne.) osalta.

Vaikka kansalliset toimenpiteet nähtiin ensisijaisina väestökehityksen haasteisiin vastaamiseksi, myös yhteisiä eurooppalaiset aloitteita ja asianmukaista rahoitusta tarvitaan. Väestökehityksen haasteet tulisi huomioida kokonaisvaltaisesti myös EU-tasolla. Jäsenvaltiot voivat myös oppia toisiltaan.

Ryhmä 3: Julkinen ja yksityinen rahoitus (pj Slovakia)

Ryhmän puheenjohtaja totesi yhteenvedossaan ryhmän olleen yhtä mieltä siitä, että investointien edistämiseen tarvitaan sekä yksityistä että julkista rahoitusta. On lisättävä yksityisten investointien houkuttelevuutta Euroopassa sen sijaan, että yritykset katsoisivat vain Yhdysvaltojen suuntaan. Esille nostettiin muun muassa valtiontukisäännöt, CMU:n ja pankkiunionin loppuunsaattaminen sekä Lettan ajatus säästöjen ja investointien unionista (savings and investments union). Esille tuotiin, että julkisella rahoituksella voitaisiin vivuttaa yksityistä rahoitusta takausten (ei avustusten) muodossa. Euroopan investointipankin roolia tulisi kasvattaa, mutta silläkin on rajansa. Voitaisiin tarkastella myös kansallisia esimerkkejä siitä, miten julkista ja yksityistä rahoitusta on onnistuneesti yhdistetty isommissa projekteissa.

Komission puheenjohtaja von der Leyenin ajatukseen uudesta kilpailukykyrahastosta suhtauduttiin varauksellisesti. Moni peräänkuulutti lisätietoja siitä, mitä aloitteella käytännössä tarkoitetaan. Yhtä mieltä oltiin siitä, että jo olemassa rahoitusvälineitä tulisi hyödyntää tehokkaammin.

Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että seuraavaan rahoituskehykseen kohdistuu ennennäkemättömiä paineita niin kilpailukyvyn kuin turvallisuuden ja puolustuksen osalta. Lisäksi on varmistettava muun muassa kestävä tuki Ukrainalle. Ryhmän keskustelussa korostettiin tarvetta modernisoida ja tehostaa EU:n rahoituskehystä. Toisaalta muistutettiin myös perinteisten politiikkojen, kuten koheesiopolitiikan, merkityksestä ja tarpeesta edistää alueellista tasapainoa. Tulevaa rahoituskehystä koskevien keskustelujen toivottiin alkavan heti uuden komission myötä.

Suomi korosti, että yksityisen rahoituksen mobilisointi on ensisijaisen tärkeää kilpailukyvyn vahvistamisessa. Suomi tukee pääomamarkkinaunionin syventämistä. EU-rahoituksen ja seuraavan monivuotisen rahoituskehyksen osalta uuden EU-tason rahoitusvälineen luominen ei ole oikea tapa edetä. EU:lla on kilpailukyvyn tukemiseksi jo useita välineitä, kuten Horisontti Eurooppa ja InvestEU, joita voitaisiin kehittää ja vahvistaa. Horisontin avulla voidaan myöntää avustuksia objektiivisesti parhaisiin hankkeisiin. InvestEU:n avulla voidaan tarjota takauksia ja vauhdittaa yksityistä rahoitusta. EU:n TKI-rahoituksen tulee perustua huippuosaamiseen ja avoimeen kilpailuun. Suomi korosti, että elpymisväline oli kertaluonteinen ratkaisu, eikä muodosta ennakkotapausta. Minkäänlainen velkarahoitteinen instrumentti ei ole poliittisesti realistinen vaihtoehto. Suomi muistutti, että keskeisiä EU-rahoituksen painopisteitä ovat myös Ukrainan pitkäjänteinen tukeminen ja Euroopan kokonaisturvallisuuden parantaminen.

Euroopan väestökehityksen haasteet

Kokouksen päättäneellä lounaalla jatkettiin keskustelua Euroopan väestökehityksen haasteista. Väestökehityksen haasteisiin ja vaikutuksiin vastaamisen korostettiin edellyttävän kokonaisvaltaista lähestymistapaa, myös unionin tasolla. Jäsenvaltiot korostivat laajalti erityisesti laillisen maahanmuuton merkitystä tilanteeseen vastaamisessa.

Suomen edustajat
EU-asioiden alivaltiosihteeri Satu Keskinen ja EU-erityisasiantuntija Heli Siivola, VNEUS

Asiakirjat
Puheenjohtajavaltion keskusteluasiakirjat:
- Enhancing competitiveness and rule of law through better law-making
- Competitiveness
- Demographic transition

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet

Viite Napsauta tähän ja kirjoita viite